

En sammenligning av skotsk og norsk ordenspoliti sitt forebyggende arbeid mot vold i nære relasjoner

Litteraturstudie

BACHELOROPPGAVE (OPPGAVE03)

Politihøgskolen

2023

Kand.nr: 320

Antall ord: 7698

Sammendrag

Formålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan norsk politi effektivt kan forebygge vold i nære relasjoner på stedet, spesielt med fokus på ordenspatroljens muligheter og utfordringer. Videre er det i oppgaven sammenlignet hvilke tilnærminger norsk politi har til dette i forhold til skotsk politi, som nå har en mer spesialisert tilnærming til kriminalitetsutfordringen etter å ha anerkjent dens alvorlighetsgrad. Gjennom å undersøke konsekvensene av spesialisttilnærmingen og hvordan dette kan utfordre generalistprinsippet i norsk politi, vil oppgavens problemstilling være: 'Vold i nære relasjoner: En sammenligning av skotsk og norsk politi sitt arbeid på stedet. Hvilke konsekvenser har de ulike tiltakene i det forebyggende arbeidet med kriminalitetsfenomenet?'. For å få innsikt i dette er det gjennomført studietur og samtaler med skotsk politi hvor hensikten har vært å lære om deres erfaringer med arbeidet. Oppgaven peker på viktigheten av kunnskapsbasert politiarbeid tilknyttet sakstypen for at tiltakene skal være effektive, samt de utfordringer en eventuell endring fra en generalist- til spesialisttilnærming vil by på. Poenget med oppgaven er ikke å anslå hvilket land som har best praksis, men heller vise til de ulike måtene politiet kan bidra i arbeidet med vold i nære relasjoner.

Innholdsfortegnelse

| | |
|--|-----------|
| Sammendrag | 2 |
| 1.0 Innledning | 4 |
| 1.1 Bakgrunn for valg av oppgave | 4 |
| 1.2 Problemstilling | 5 |
| 1.3 Avgrensning | 5 |
| 1.4 Begrepsavklaring | 6 |
| 2.0 Metode | 7 |
| 2.1 En litteraturstudie | 7 |
| 2.2 Forforståelse..... | 8 |
| 2.3 Kildekritikk og kildevalg | 8 |
| 3.0 Resultat | 10 |
| 3.1 Politiets forebygging | 10 |
| 3.2 Kunnskapsbasert politiarbeid..... | 11 |
| 3.3 Politiets arbeid med kriminalitetsutfordringen..... | 11 |
| 3.3.1 Voldshjulet | 12 |
| 3.3.2 Det ideelle offer..... | 12 |
| 3.4 PPS..... | 13 |
| 3.5 Beskyttelsestiltak..... | 14 |
| 3.6 Spesialiseringen av skotsk politi..... | 15 |
| 4.0 Diskusjon | 16 |
| 4.1 Muligheter og utfordringer med ulike forebyggende tiltak | 16 |
| 4.1.1 Konsekvenser av tidlig inngripen | 18 |
| 4.2 Spesialiseringens konsekvenser | 19 |
| 4.3 Fordeler og ulemper med politiets beskyttelsestiltak | 20 |
| 4.4 Kunnskapsdeling - Skottland og Norge | 23 |
| 5.0 Avslutning | 24 |
| 6.0 Litteraturliste | 25 |

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave

En norsk undersøkelse (Dale et al., 2023, s.17-18) viser at alvorlig fysisk partnervold har økt i Norge det siste tiåret, spesielt blant kvinner under 29 år. Likevel har antall anmeldelser av vold i nære relasjoner (ViNR) sunket de siste fem årene. Til tross for at politiet har økt innsatsen på kriminalitetsområde (Politidirektoratet, 2022, s.16), har også oppklaringsprosent sunket (Statistisk sentralbyrå,2022), noe som kan bidra til å svekke tilliten til politiet og rettssystemet.

Politiets trusselvurdering for 2023 forventet at ViNR ville forbli på et forhøyet nivå (Kripos, 2023, s.23) og Riksadvokatens rundskriv for 2023 (s.6) prioriterer fortsatt ViNR høyt. I 2023 skal Justis- og Beredskapsdepartementet produsere en opptrappingsplan for å bedre forebygging og avdekking av kriminalitetsområdet. Dette er en respons til Riksrevisjonens rapport som avdekket store mengder ViNR og alvorlige svakheter ved myndighetens innsats mot dette. ViNR er en stor likestillingsutfordring, samfunns- og folkehelseproblem (Dale et al., 2023, s.18). Verdens helseorganisasjon (WHO) understreker at voldsforebyggende arbeid og forskning om vold, særlig mot kvinner og barn, skal være et prioritert folkehelseområde (Meld. St.15 (2012–2013), s.11).

Jeg skriver en internasjonal bacheloroppgave som del av et samarbeid mellom Politihøgskolen og Scottish Police College. Gjennom en sammenligning av politiets forebyggende arbeid i Skottland og Norge i ViNR oppdrag, søker oppgaven å utforske ordenspatroljens arbeid på stedet og identifisere eventuelle vesentlige forskjeller i måten politiet arbeider på i de to landene. Jeg vil hovedsakelig undersøke norsk politis arbeid, men også trekke paralleller til det skotske politiet med den hensikt å lære av andres arbeid.

I perioden 2021-2022 registrerte Police Scotland 64 807 tilfeller av vold i hjemmet (Scottish Government,2022), noe som tilsvarer omtrent 1.2% av befolkningen, mens det i Norge i 2021 var registrert omtrent 0.08% av befolkningen som voldsutsatt i kategorien ViNR i Norge i 2021 (Bufdir,2022). Det er altså en stor forskjell mellom landene. Det er imidlertid viktig å merke seg at det antas å være betydelig mørketall for denne type kriminalitet (Politidirektoratet, 2022, s.16).

Oppgaven fokuserer blant annet på konsekvenser av skotsk og norsk politis spesialisttilnærming i håndteringen av ViNR. En viktig del av dette vil være å undersøke og redegjøre for spesialisttilnærmingen som er innført i Skottland som et ledd i å forbedre operativ effektivitet i politiets respons på slike lovbrudd (Forbes, 2019, s.65). Videre vil det også bli belyst hvordan den operative delen av politistyrken i Norge kan møte utfordringer med spesialiseringstiltak for ViNR.

1.2 Problemstilling

Vold i nære relasjoner: En sammenligning av skotsk og norsk politi sitt arbeid på stedet. Hvilke konsekvenser har de ulike tiltakene i det forebyggende arbeidet med kriminalitetsfenomenet?

1.3 Avgrensning

Forebygging og ViNR er omfattende tema og oppgaven er derfor avgrenset til momentene under.

Tidsaspektet vil hovedsakelig omfatte politiets første møte med familien, altså i initialfasen av etterforskningen. Ordenspatroljen må i denne fasen finne ut hvilke forebyggende tiltak de kan iverksette som del av deres arbeid på stedet. Jeg vil se bort i fra den videre etterforskningsdelen. Jeg vil ikke gå inn på politiets arbeid på internett, da oppgaven skal fokusere på det fysiske møtet.

Selv om politiets arbeid på stedet (PPS) i hovedsak er politigeneralisten sin rolle, kommer jeg til å gå litt inn på spesialistenes rolle i det forebyggende arbeidet av ViNR og konsekvensene av tilnærmingen, da dette er en viktig faktor som påvirker politiets arbeid (Aas, 2014, s.191). Ikke minst er dette aktuelt for Skottland som de siste årene har innført en nasjonal «Domestic Abuse Task Force» og «Domestic Abuse Investigation Units», spesialister som etterforsker mer komplekse saker og er egnet til å støtte det lokale ordenspolitiet (Police Scotland, 2021a, s.4). Jeg har derfor valgt å inkludere spesialistenes rolle.

I Norge er 2 av 3 av voldsofrene i nære relasjoner kvinner (Bufdir,2022), og oppgaven tar derfor utgangspunkt i mannen som voldsutøver.

I utgangspunktet skulle oppgaven berøre politiets tilnærming til barn på stedet, men på grunn av oppgavens størrelse og ordbegrensning, samt at Skottlands betegnelse ikke omfavner barn på samme måte som Norges, har jeg valgt å avgrense oppgaven til partnervolden.

Oppgaven fokuserer hovedsakelig på politiets egne tiltak, men jeg vil kort berøre politiets samarbeid med andre instanser, som Krisesenteret, da dette er svært vesentlig del av forebyggingen.

Jeg vil ikke utdype lovtekster i oppgaven, da dette ikke er en juridisk oppgave.

1.4 Begrepsavklaring

“Domestic Abuse”

Police Scotland og The Crown Office and Procurator Fiscal Service (COPFS) definerer Domestic Abuse som «Any form of physical, verbal, sexual, psychological or financial abuse which might amount to criminal conduct and which takes place within the context of a relationship. The relationship will be between partners (married, cohabiting, civil partnership or otherwise) or ex-partners. [...]». De utelukker dermed familievold mot barn i sin definisjon (Police Scotland, 2021).

«Vold i nære relasjoner»

Vold i nære relasjoner er lovfestet i straffeloven § 282 (2005): «Den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser alvorlig eller gjentatt mishandler sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer, sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer slektning, sin slektning, noen i sin husstand eller i sin omsorg». Andre krenkelser kan eksempelvis være trusler eller annen psykisk terror (Ot.prp. nr. 113 (2004-2005), s.45). Her inkluderes barn til forskjell fra Skottlands definisjon. Det finnes ulike begrep i litteraturen, som familievold, partnervold, mishandling, kvinnemishandling etc. Jeg vil hovedsakelig forholde meg til vold i nære relasjoner (ViNR) i min oppgave.

«PPS»

Politiarbeid på stedet (PPS) håndteres av generalister og er politiets etterforskning i initialfasen av en mulig kriminell handling (Bjerknes & Fahsing, 2018, s.379). Det er en betegnelse som i konjunksjon med initialfasen og straksetterforskningsfasen beskriver den

første politiinnsatsen. Det er i denne fasen politiet kan arbeide innenfor «den gylne time», tiden hvor sjansen er størst for å sikre spor og innhente informasjon uten at det skal bli påvirket, endret eller slettet (Bjerknes & Fahsing, 2018, s.21)

«Three tiered approach»

Skottland deler arbeidet med kriminalitetsutfordringen i tre nivåer for å ha en målrettet tilnærming til håndteringen av gjerningspersoner i ViNR (HMIC, 2014, s.107). Nivå 1 er ordenspolitiet på lokalt nivå som er først på stedet når det blir rapportert om ViNR. Nivå 2 kalt «Domestic Abuse Investigation Units» er spesialister basert i de lokale politiavdelingene som etterforsker mer komplekse saker med høyere risiko. Spesialistene er egnet til å støtte det lokale ordenspolitiet og arbeide med eksterne familie voldseksperter i samfunnet (Police Scotland, 2021a, s.4). Domestic Abuse Task Force (DATF), nivå 3, er en nasjonal enhet bemannet med spesialtrente etterforskere og juridiske eksperter og leder etterforskningen av seriegjerningsmenn som flytter fra relasjon til relasjon og utøver vold (Police Scotland, 2021a; Forbes, 2019, s.65).

2.0 Metode

Ordet metode betyr i en litteraturstudie å følge en planmessig fremgangsmåte på vei mot et mål. Målet i enden skal være å få nok kunnskap om bestemte fenomener slik at man får en teoretisk forståelse av kunnskapen. Vitenskapelig metode kan ses på som systematisk innhenting av pålitelig informasjon (Grønmo, 2016, s.42). En vitenskapelig metode skal være etterprøvbart, og oppfatninger og antagelser er ikke tilstrekkelig (Grønmo, 2016, s.43). I dette kapitlet vil jeg derfor gjøre rede for min forforståelse og for hvordan jeg har brukt kilder i arbeidet.

2.1 En litteraturstudie

Oppgaven vil bruke litteraturstudie som metode i drøftingen av ViNR da det er et tema med mye fagstoff. Dette vil si at allerede eksisterende informasjon blir brukt som datamateriale for å analysere, presentere og diskutere opp mot problemstillingen.

Selv om jeg har hatt samtaler med skotsk politi og veiledere, er det ikke gjennomført empiriske intervjuer. Jeg vil benytte meg av kunnskapsgrunnlaget fra samtaler med skotsk politi for å sammenligne de ulike tilnærmingene.

2.2 Forforståelse

Forforståelse kan defineres som den subjektive oppfatningen en person tar med seg til et materiale som skal tolkes (Olsvik, 2013, s.111). Thurén (2009, s.68) påpeker at vår opplevelse av verden og våre sansinger i stor grad er basert på en form for forforståelse av det vi opplever.

I forbindelse med praksisåret som politistudent, opplevde jeg en stor usikkerhet blant politibetjenter i forhold til deres oppgaver i ViNR-opdrag. Dette kan tilskrives de nære familiebåndene som knytter voldsutøver og voldsutsatt sammen, og som betyr mye for hverandre i hverdagen på en eller annen måte (Skien kommune, 2017). Inngripen i dette miljøet kan derfor være vanskelig for en politibetjent.

Jeg har begrenset erfaring med hvilke forebyggende tiltak norsk og skotsk ordenspoliti bruker i ViNR oppdrag, men min forforståelse kan likevel ha blitt påvirket av tidligere erfaringer og tenkning rundt temaet, praksisåret mitt, mine lærere og min studietur til Skottland.

2.3 Kildekritikk og kildevalg

Kildevalg og kildekritikk er viktig for å sikre at informasjonen som brukes i en oppgave er pålitelig og relevant (Dalland, 2017, s.158). For å belyse problemstillingen har jeg i hovedsak anvendt politivitenskapelig litteratur, herunder forskning om politiet som institusjon og om det praktiske arbeidet politiet gjør (Olsvik, 2013, s.18). Det er også vesentlig å trekke inn samfunnsvitenskapelig litteratur som bygger på allerede etablerte fakta fra tidligere forskning (Grønmo, 2016, s.35).

Under utvekslingsuken på Scottish Police College fikk jeg utdelt utskrifter av undervisningsmateriale fra deres Probationer Training Programme (Opplæringskurs for politi og politistudenter) om ViNR, utarbeidet av Police Scotland, som vil være en god kilde å henvise til. Jeg har også hatt samtaler med politibetjenter fra Scotland Police og Domestic Abuse Task Force i løpet av samarbeidsprosjektet (10.01.2023–10.04.2023). De var mine skotske veiledere under det internasjonale prosjektet og har bidratt med informasjon på Teams-møter og e-post som nå er del av materialet jeg behandler i oppgaven. De refereres som «personlig kommunikasjon».

Jeg har brukt både kvantitativ og kvalitativ forskning for å besvare problemstillingen, og har søkt etter ny og oppdatert litteratur fra relevante og pålitelige kilder. Kvalitativ data går i

dybden på det som undersøkes ved å innhente mange opplysninger fra et mindre antall enheter (Dalland, 2017, s.53). Jeg har blant annet brukt boken «Politiet og Familievolden» av Geir Aas (2014) som intervjuet kvinner på krisesentre utsatt for vold i hjemmet om deres forhold til politiet. Geir Aas har mye forskning på tematikken og vil være svært sentral i denne bacheloroppgaven. utfordringer med kvalitativ metode er at forskeren kan påvirke valg og tolkning av tekster basert på egne perspektiver (Grønmo, 2016, s.180), og derfor er kildekritikk spesielt viktig i gjennomføringen av datainnsamlingen.

Kvantitative data prøver å få frem helheten og sammenhengen i det som undersøkes gjennom stor innhenting av informasjon (Dalland, 2017, s.52-53), som kan gi data i form av eksempelvis statistikker (Grønmo, 2016, s.17). Dale, m.fl. (2023) sin rapport om omfanget av vold og overgrep i den norske befolkningen er et eksempel på en kilde jeg har brukt som er basert på kvantitativ metode. Jeg bruker også kvantitativ data når jeg sammenligner forekomsten av kriminalitetstypen i Skottland og Norge, men en utfordring her er at politinasjonene har ulik forståelse av definisjonen av ViNR og ulike rutiner for registrering av hendelser.

Jeg har søkt en del på Oria, blant annet på «vold i nære relasjoner», «familievold», «forebyggende», «politi», «mishandling». Jeg har valgt noen av bøkene og artiklene som belyser min problemstilling og som igjen har hatt utfyllende referanselister som jeg bruker til å undersøke videre for mer fagstoff.

Jeg har brukt PIA (Politihøgskolens åpne institusjonelle arkiv) for faglige og vitenskapelige arbeider. Der har jeg funnet bachelor- og masteroppgaver, avhandlinger, vitenskapelige artikler, forskningsrapporter osv. Bachelor- og masteroppgaver fra politihøgskolen som omhandler lignende tema har hjulpet meg til å se hvilke kilder som er brukt, og om de kan være relevante for mitt tema.

Jeg har også søkt etter internasjonale kilder gjennom Google Scholar og EBSCO ved hjelp av søkeordene «domestic abuse», «scotland», «police» og «prevention».

3.0 Resultat

3.1 Politiets forebygging

Politielloven § 2, nr. 2 (1995) sier at politiets oppgave er å «forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerhet». Forebygging handler om å være i forkant og hindre at noe negativt skjer (Lie, 2015, s.19) og kan deles inn i proaktiv og reaktiv tilnærming, hvor begge er likeverdige for å forebygge fremtidig kriminalitet. Hovedvekten skal ligge på proaktiv forebygging (politiinstruksen, 1990, § 3-1), altså å gripe inn *før* en kriminell handling skjer. Reaktiv forebygging er ett retts håndhevende spor (straffesporet) som skal forhindre at handlingen skjer igjen, og dette sporet skal også ivaretas (Lie, 2015, s.21). Selv om det kan være utfordrende for ordenstjenesten å bidra med proaktiv forebygging, da de vanligvis oppdager ViNR etter at det har skjedd, mener Aas (2009, s.238) at forebygging kan defineres bredere enn kun det som skjer i forkant, og at alt politiet gjør kan ha et forebyggende formål. Politidirektoratets strategiplan "Kriminalitetsforebygging som politiets primærstrategi 2018 - 2020", understreker viktigheten av å øke politiets kompetanse innen kriminalitetsforebygging på alle nivåer i organisasjonen, inkludert ordenstjenesten (Politidirektoratet, 2018, s.6). Proaktivt politiarbeid kan imidlertid føre til stigmatisering når familier tidlig blir identifisert som risikofylte av politiet. Dersom familien blir stemplet som kriminelle eller voldsofre av politiet og naboer, kan familien begynne å se på seg selv som avvikere og påta seg denne rollen. Da har det skjedd en stigmatiseringsprosess (Hauge, 2007, s.34). Stigmatisering kan redusere tilliten til politiet, og det er viktig at politiet er bevisst på dette i sin proaktive tilnærming.

I Meld. St. 15 (2012–2013, s.12) til Stortinget står det at «Erfaringsmessig vil forebygging på et tidlig tidspunkt kunne redusere volden, og innebærer både å hindre at vold oppstår og å stanse pågående vold.». Tidlig forebygging av vold kan redusere konsekvensene og kostnadene av vold i nære relasjoner, slik som fysiske skader, redusert deltakelse i samfunnet, utrygghet, redusert livskvalitet og økning av politiressurser og hjelpetiltak (Meld. St.45 (2012–2013), s.15). Kostnadene for samfunnet er estimert til å være mellom 4,5-6 milliarder kroner årlig (Justis- og beredskapsdepartementet, 2022a, s.77).

Personorientert forebygging kan være en strategi for å forebygge ViNR, som har mål om å påvirke de bakenforliggende årsakene til at en person begår lovbrudd. Lie (2015, s.74) henviser til Politidirektoratet som skriver at personorientert forebygging fokuserer på

samfunnsmessige, miljøbaserte og individbaserte faktorer. Dette kan innebære å påvirke holdninger hos potensielle gjerningspersoner eller å adressere samfunnsmessige forhold som bidrar til kriminalitet. Innenfor personorientert forebygging av ViNR benyttes det proaktive risikoverktøyet SARA:SV (akronym for Spousal Assault Risk Assessment Guide: Short Version) for å kartlegge risikonivået hos både gjerningsperson og offer, og deretter iverksette forebyggende tiltak for å hindre gjentakelse av vold (Politidirektoratet, 2014, s.5). Dette inkluderer beskyttelsestiltak for de fornærmede partene på stedet og en mulig pågrepelse av mistenkte. Det kan også være behov for å samarbeide med andre offentlige myndigheter. Arbeidet krever en helhetlig og samordnet tilnærming fra politiets side, der både reaktivt og proaktivt arbeid inngår som viktige deler av forebyggingsarbeidet (Riksadvokaten, 2008, s.7). SARA:SV er utformet som en sjekklister med vurdering av femten risikofaktorer (Nøttestad og Lynum, 2011, s.2), basert på kunnskapsbasert politiarbeid.

3.2 Kunnskapsbasert politiarbeid

Kunnskapsbasert politiarbeid kan forstås som en alternativ tilnærming til politiarbeid. Man går da bort fra en hendelsesstyrt modell og lar politiet selv definere og løse ViNR oppdrag basert på systematisert erfaring, kunnskap fra ulike kilder, tverrfaglighet og en reflektert forståelse av problemer og deres årsaker. Det innebærer en endring i politiets rolle fra å bare reagere på hendelser, til å være mer proaktive i å forebygge kriminalitet og håndtere problemer på en mer helhetlig og effektiv måte (Finstad, 2000, s.21-22). SARA:SV, som er basert på denne tilnærmingen, kan bidra at man baserer prioriteringer på forskning, heller enn på subjektive vurderinger. Kunnskapsbasert politiarbeid er en effektiv tilnærming for å forebygge ViNR, da det tar hensyn til både politiets erfaringsbaserte kunnskap og forskningsbasert kunnskap om temaet. Dette kan bidra til å identifisere muligheter for endring og øke kunnskapsnivået om temaet.

3.3 Politiets arbeid med kriminalitetsutfordringen

Hicks (2015, s.21) viser til at Skottlands politirespons på ViNR tidligere var svært dårlig og nesten i samsvar med myten om at det var et rent «kvinneproblem» og noe familiene skulle ordne opp i selv. I 2019 trådte en ny lov i kraft som omhandlet ViNR, kjent som «Domestic Abuse (Scotland) Act 2018». Som en konsekvens av denne, og samfunnsutviklingen, blir ViNR nå ansett som et alvorlig problem i Skottland. Både påtalemyndighetens og politiets respons har gjennomgått en radikal endring, med høy prioritet på kriminalitetsområdet.

Skottland har som et tiltak etablert en «three tiered»-spesialtilnærming for å forbedre operativ effektivitet som presentert innledningsvis i oppgaven. Synet på kriminalitetsfenomenet har også endret seg i Norge etter at Riksadvokaten (2008, s.2) kom med klare retningslinjer som begrenset politiets skjønnsrom, ved at det ikke lenger var «akseptabelt å behandle meldinger om vold i familien som “husbråk”». Rundskrivet fastslår at politiet umiddelbart skal starte etterforskning ved mistanke om familievold, for å kartlegge straffbare forhold, omfang og varighet (Riksadvokaten, 2008, s.3). Dette indikerer en betydelig strengere anmeldelsespraksis.

3.3.1 Voldshjulet

Riksadvokaten (2008, s.2) skriver at det er svært vanskelig å oppdage ViNR da voldsutsatte og utøver ofte forsøker å skjule det straffbare forholdet. Mange unngår dessuten å anmelde, eller venter lenge før de gjør det. Ved utrykning må politiet være klar over den repeterende volden (gjentatte og langvarige overgrep med ulike karakterer av krenkelser), og at den hendelsen de er på i det øyeblikket kan være en del av dette (Riksadvokaten, 2008, s.3). For at politiet skal kunne forstå hva som skjer i et voldelig parforhold benyttes modellen voldshjulet. Hjulet deles i tre faser; spenningsoppbygging, akutt eksplosjon og «hvetebrødsdager» (politidirektoratet, 2009, s.9). Hendelsene starter gjerne med en spenningsoppbygging mellom voldsutøveren og fornærmede, og går videre til en akutt fase hvor volden blir utøvd. Den akutte fasen er den viktigste fasen i et forebyggende perspektiv. Her er kvinnen på sitt svakeste, noe som åpner mulighetene for at politiet kan finne ut hva som har skjedd. Deretter skjer en forsoningsprosess hvor gjerningsperson angreir og forsikrer fornærmede om at det aldri skal skje igjen. I slike perioder hvor fornærmede har et håp om bedring, vil politiets inngripen ofte ses på som noe negativt. Dette kan være en forklaring på hvorfor voldsutsatte velger å ikke anmelde forholdet. Når dette gjentas over tid befinner fornærmede seg i voldssirkelen (NOU 2003, s.49; Politidirektoratet, 2009, s.43).

3.3.2 Det ideelle offer

Det er en vesentlig debatt om hvorvidt det er voldsutøveren eller den voldsutsatte som rammes hardest i møte med strafferettsapparatet. Politiet oppfatter kvinnelige volds ofre svært forskjellig, og det veksles mellom følelse av medlidenhet, oppgitthet, undring, mistro, irritasjon og utilstrekkelighet i det fysiske møtet. Voldsutsatte kvinner normaliserer ofte ulike former for vold som en del av deres hverdag og lærer også å undertrykke egne signaler om fare, noe som kan føre til at de kan oppfattes som likegyldige og distanserte av politiet. Det

kan med det være utfordrende for politiet å avdekke deres situasjon (Aas, 2014, s.31-33; Politidirektoratet, 2009, s.10-11). Politiet kan fremme en meningsfull dialog og god etterforskning ved å være bevisst på disse virkningene av vold.

Christie (1986, s.21) sier at mishandlede kvinner ikke blir sett på som «idealofre», altså ofre som får vår fulle sympati og offerstatus, da de ofte forblir i det voldelige forholdet til gjerningspersonen. I tillegg er utfordringene med ViNR mer utbredt i lavere samfunnslag, og rusmisbruk er ofte en faktor, ifølge Politidirektoratet (2009, s.12). Politiet må derfor fokusere på å opprettholde objektiviteten, og sørge for å ikke bli påvirket av faktorer som ruspåvirkning eller klær, når de skal vurdere om det har skjedd noe straffbart.

3.4 PPS

I tilfeller av ViNR er det avgjørende at den første politienheten på stedet samler inn så mye informasjon som mulig, for å sikre bevis og videreformidle informasjon internt i politistyrken. Merker og skader på kropp til de involverte bør sikres med foto eller film, og politiet på stedet skal vurdere om det er behov for kriminaltekniske undersøkelser. Avhør av offer, gjerningsperson og vitner, bør utføres så raskt som mulig (Riksadvokaten, 2008, s.4). Selv om den voldsutsatte senere vil velge å trekke tilbake forklaringen, kan politiet likevel bruke den for å få gjerningspersonen dømt for vold. Dette fordi ViNR er underlagt offentlig påtale, som betyr at politiet kan etterforske og straffeforfølge selv om offeret ikke ønsker det (Riksadvokaten, 2008, s.3). Imidlertid vil straffesaken stå svakt hvis fornærmede ikke samarbeider. Tidligere var politiet forsiktige med å bruke offentlig påtale i denne typen saker, men Aas (2020, s.299-300) argumenterer for at anmeldelsespraksisen er endret etter Riksadvokatens rundskriv fra 2008.

PPS avhør blir sjeldent brukt av ordenspolitiet i Skottland. Her benyttes derimot DAQ (Domestic Abuse Questions) som et forebyggende tiltak på stedet i alle ViNR oppdrag. Dette er et sett med 27 standardiserte spørsmål som voldsutsatte stilles av ordenspatroljen på stedet, for å identifisere risikonivået samt gjentakelsesfaren (Hera & Szegő, 2020, s.4). Ordenspolitiet plikter å registrere DAQ spørsmålene i en såkalt «Vulnerable Persons' Database» (VPD), umiddelbart ved ethvert rapporterte tilfelle av ViNR. I VPD-en registreres også informasjon om fornærmedes samtykke for henvisning til andre etater, og den enkelte betjents tanker om situasjonen (Hera & Szegő, 2020, s.20).

3.5 Beskyttelsestiltak

Ordenspatroljens vurderingsevne og kunnskap om politiets og andre etaters beskyttelsestiltak og arbeidsoppgaver er viktig for å få en forebyggende effekt og for å forhindre nye straffbare forhold etter de har forlatt stedet. En risikovurdering må etterfølges av *pålitelig risikohåndtering*, som betyr at ordenspatroljen må sørge for at nødvendige beskyttelsestiltak blir iverksatt. Uten dette mener Politidirektoratet (2014, s.56) at en risikovurdering vil være verdiløs.

Politiet skal løse sine oppdrag på en så skånsom og effektiv måte som mulig. Før eventuelle beskyttelsestiltak iverksettes må ordenspatroljen derfor aktivt kommunisere med partene (Heivoll & Aadland, 2018, s.128; Politiloven, 1995, §6). Kommunikasjon er generelt en utfordrende oppgave for politibetjenter i ViNR oppdrag. Det brukes for å roe ned partene og konflikten de er i, og for å finne en felles løsning som er bra for begge parter (Aas, 2009, s.125). Yngvild Grøvdals doktorgradsavhandling "En vellykket sak?" fra 2012 intervjuet flere kvinner utsatt for partnervold. Her fremkom det tydelig mangel på konkret kommunikasjon mellom politiet og kvinnene. Politiet hadde blant annet ikke forklart hvordan de ville håndtere situasjonen for å betrygge kvinnene, og det var en stor avstand mellom kvinnenes virkelighet og politiets arbeidssituasjon. Kvinnenes forventninger til politiet var i kontrast til hva politiet kunne tilby (Grøvdal, 2012, s.234). Aas (2014, s.31) som kommenterer denne studien i sin bok, skriver at det reaktive politiets ønske om å finne bevis til en straffesak, derfor kommer i konflikt med kvinnens behov.

Norsk ordenspoliti har flere tiltak de kan benytte i ViNR oppdrag, enten det er akutte, midlertidige eller langsiktige forebyggende tiltak. Sett bort ifra selve utførelsen av akutte beskyttelsestiltak som pågripelse og bortvisning, og langsiktige beskyttelsestiltak som besøksforbud, mobil voldsalarm eller omvendt voldsalarm (Politidirektoratet, 2014, s.57), vil et viktig tiltak være å gi den voldsutsatte informasjon og tilbud om akutte risikohåndteringsstrategi, som Krisesenteret, dersom voldsutsattes sikkerhet kan være truet. Krisesenteret bidrar i det forebyggende arbeidet mot vold ved å informere, påvirke lovgivning, undervise, kurse og drive kampanjer (Moen, et al., 2018, s.29).

3.6 Spesialiseringen av skotsk politi

Westmarland m.fl. (2018, s.1) skriver at feministiske kriminologer på slutten av 1980-tallet uttalte seg om hvordan ViNR i Storbritannia ikke ble behandlet med like stort alvor som andre typer kriminalitet. Resultatet av dette ble etablering av nivå 2 og nivå 3 i «Three tiered approach»; Domestic Abuse Investigation Units (DAIU) og «Domestic Abuse Task Force» (DATF). Ordenspolitiet kan kontakte DAIU for å få bredere kompetanse når det er nødvendig, mens DATF er en proaktiv enhet som kan igangsette etterforskning allerede før politiet blir varslet om volden (Personlig kommunikasjon, 10.april 2023). Enheten er dedikert til å etterforske de som mistenkes for gjentatte tilfeller av ViNR med ulike partnere over en periode (Forbes, 2019, s.65). DATF bruker ferdigheter og taktikker som tidligere bare ble brukt i draps- eller andre alvorlige kriminalsaker (SafeLives, 2017, s.14). Sammen med spesialiserte Domestic Abuse Courts forventes det at det gis en verdifull innsikt i de bakenforliggende årsakene til drap i nære relasjoner, og et bidrag til mer effektive forebyggende strategier (McPherson, 2022, s.44-45).

Hittil har denne tilnærmingen vist seg å være vellykket, med rapporter som viser at offiserer fra Strathclyde-politiets DATF har pågrepet 105 farlige lovbrøyttere for totalt 370 lovovertrædelse i løpet av sitt første driftsår. Dette inkluderer forsøk på drap, voldtekt, alvorlig vold, brudd på offentlig ro og stalking-saker (Crowley, 2017, s.298). For å øke sikkerheten til de voldsutsatte brukes et risikobedømningsverktøy kalt Multi-Agency Risk Assessment Conferencing (MARAC) som skal identifisere alvorlig risiko for ofre ved å samle informasjon gjennom et samarbeid mellom politi, helse, barnevernet, m.fl. Deling av informasjon og faglig kunnskap skal bidra til utviklingen av ulike tiltak som skal redusere og håndtere risikoen. Skotsk politi kan også varsle potensielle ofre om tidligere voldshendelser utført av deres nåværende partner, enten på eget initiativ eller ved etterspørsel fra nære relasjoner. Denne ordningen blir kalt for Disclosure Scheme for Domestic Abuse Scotland (DSDAS) (Lobnikar, m.fl., 2021, s.73).

I Norge derimot er de få spesialistene vi har på fagfeltet som regel samlet sentralt i distriktet, med stor avstand fra voldsutsatte (Aas, 2020, s.300).

4.0 Diskusjon

4.1 Muligheter og utfordringer med ulike forebyggende tiltak

Det vil være krevende for patruljen på stedet å avgjøre om handlingene utgjør et mønster som resulterer i at offeret lever under et "regime" av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold (Rt. 2010, s.129), som er kjernen i anvendelsesområdet for straffeloven § 282 (2005). Om dette er tilfelle eller om det her dreier seg om enkeltstående overtredelser av andre lovbestemmelser, som for eksempel kroppskrenkelse eller trusler, som ikke nødvendigvis blir prioritert like høyt av Riksadvokaten (Riksadvokaten, 2023, s.6), må vurderes løpende i samråd med de berørte, og gjennom ytterligere etterforskning. Det er disse vurderingene som danner grunnlaget for om forebyggende tiltak er nødvendig.

I vurderingen om det her er gjentakende vold, kan politiet i Norge gjøre søk via et politioperativt system (PO), hvor oppdrag og oppdragsløsninger føres fortløpende som en vaktjournal (Bjerknes & Fahsing, s. 2018, s.425). Her kan de finne ut om tidligere uttrykninger til adressen, uten at sak har blitt opprettet, eller se etter tidligere anmeldelser. I Skottland søker patruljen på stedet i relevante politidatabaser. Her finnes informasjon om tidligere og ventende domfellelser som kan ha kausjonsbetingelser knyttet til seg, noe som er relevant i forhold til om mistenkte har vilkår som gir ham begrensninger som f.eks. besøksforbud, kontaktforbud mv. Ved brudd på vilkårene kan mistenkte pågripes, noe som umiddelbart vil redusere risikoen for offeret (Personlig kommunikasjon, 16. januar 2023).

I ViNR er gjentakelsesfaren for lignende lovbrudd svært høy, og det er derfor viktig at politiet får kartlagt dette (Politidirektoratet, 2009, s.14). I Norge kartlegges dette gjennom blant annet risikoverktøyet SARA:SV. Hensikten med verktøyet er at politiet skal finne ut hvilke tiltak de kan iverksette for å forebygge partnervolden i den enkelte sak, samt bidra til tettere oppfølging av de voldsutsatte familiene og av andre eksterne etater (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s.55). Likevel svikter dette ofte og manglende tett oppfølging fra politiet er et problem Aas (2014, s.68) belyser i boken sin. En av kvinnene snakker her om hennes møte med en politimann som skulle motta anmeldelsen hennes; «jeg følte virkelig at denne mannen tror på meg altså ... så det var en god følelse, men når du da har godkjent anmeldelsen din – så er det ikke noe mer – det er ingen ting.» Som det fremgår var det første møte med politiet bra, men så svikter systemet i neste ledd, ved at oppfølging uteblir.

En begrensning med SARA-verktøyet er at det er et sekundærforebyggende tiltak, altså det brukes ikke før man avdekker at problemet eksisterer. Aas (2009, s.256) mener derimot at sekundærforebygging er politiets beste mulighet til å forebygge ViNR, da politiet allerede på dette tidspunktet er i kontakt med de involverte. Europarådets overvåkningskomite skrev i sin rapport i 2022 at de oppfordret norsk politi til å sørge for god og systematisk «in-service training», for å sørge for mest mulig effektiv bruk av risikoanalyseverktøy, da de ser at det i seks av elleve distrikter kun er brukt i underkant av 40 % av sakene (GREVIO, 2022, s.62-63). SARA:SV er hovedsakelig en spesialistoppgave noe som utfordrer generalistprinsippet i politiet. En av tankene med SARA:SV er at ordenspatruljen skal bruke en kortversjon i ViNR oppdrag for å kunne kartlegge et mulig trusselbilde så tidlig som mulig, mens en spesialist i ettertid skal ta den kvalifiserte risikovurderingen (Aas, 2014, s.185-186). Patruljen kan bruke et tiltakskort utarbeidet av politidirektoratet til å foreta en forkortet SARA:SV risikovurdering (Politidirektoratet, 2014, s.55). Dette krever at ordenspatruljen på forhånd har kunnskap om og opplæring i dette verktøyet, noe som vil være en utfordring med tanke på kapasitet og tid til rådighet i arbeidshverdagen (Aas, 2014, s.191). Noen politidistrikt har også utarbeidet en egen plan for deres håndtering av ViNR (Politidirektoratet, 2014, s.55). Det er i tillegg uklart om ordenspatruljen faktisk tar i bruk verktøyet og om det egentlig er generalisten som skal utføre en oppgave som ellers er tillagt spesialisten.

I Skottland benyttes en annen metode. Her bruker ordenspolitiet DAQ verktøyet som nevnt innledningsvis. Spørsmålene gir en score som totalt kan gi en poengsum på 27 ved høyeste risiko. Er poengsummen over 14, er det ansett som høy risiko. Jo høyere risiko, desto større sikkerhetsplan etableres for å beskytte voldsutsatte og hindre gjentakelse. Ofre med høy risiko blir henvist til MARAC (Hera & Szegő, 2020, s.16). I Meld. St. 15 ((2012 – 2013), s.126) står det at etter en risikobedømming er gjennomført her, kan det etableres et samarbeid mellom bistandsyttere for å utarbeide en forpliktende sikkerhetsplan med mål om å forbedre den utsattes trygghet. Det kan være interessant å prøve ut elementer fra verktøyet i Norge, sammen med politiets eget risikovurderingsverktøy SARA:SV.

Hera & Szegő (2020, s.7) presenterer noen utfordringer med DAQ verktøyet i sin rapport, som at svarene til voldsutsatt er avhengige av en rekke faktorer, inkludert den spørsmålsstillende betjenten sitt kjønn, alder eller holdning, tidspunktet i forhold til hendelsen, og offerets villighet til å svare. DAQ anses som et verdifullt verktøy, men ikke ett som kan brukes uavhengig av annen relevant informasjon og faglig erfaring. For mange

voldsutsatte kan spørsmålene som starter med «Er du redd?» fremkalle traumatiske minner om vold, misbruk og seksuelle overgrep. Dette kan være første gang hun forteller noen om hendelsene. Forbes (2019, s.135) har ingen problemer med å forstå at mange kvinner ikke ønsker å åpne opp om dette til politiet. Politibetjenter i Skottland har uttrykt mangel på tilbakemeldinger internt og eksternt om saksforløpet etter å ha fylt ut en DAQ-rapport (Hera & Szegő, 2020, s.7). På den andre siden kan verktøyet gi den voldsutsatte muligheten til å uttrykke sin subjektive oppfatning av egen risiko.

4.1.1 Konsekvenser av tidlig inngripen

Utgangspunktet for politiets forebygging er at det skal være positivt for alle involverte parter. Likevel kan man spørre seg om alle opplever det slik? Opplever voldsutøveren og den voldsutsatte politiets forebygging som noe positivt?

Sahlin (2000, s.138) problematiserer det uheldige ved å forebygge for tidlig, og kaller dette for "preventiv mistanke". Dette kan føre til at politiet stigmatiserer og produserer avvik i stedet for å forebygge det, noe som går imot formålet med tidlig intervensjon og dermed vanskeliggjør forsøket på å snu den negative utviklingen (Lie, 2015, s.135). Dette er overførbart til forebygging av ViNR. Eksempelvis dersom politiet tar en risikovurdering mot voldsutøver i en familie. Hvis voldsutøveren oppfatter at politiet ser på ham som en kriminell uavhengig av hva han gjør, kan motivasjonen for å slutte å utøve vold mot sin partner svekkes, da forsøk på endring oppleves nytteløst.

Stigmatisering er også nevnt i boken til Aas (2014, s.52). Enkelte av de intervjuede kvinnene protesterer der mot ordet offer. De mener offerbegrepet er et stempel som lett kan assosieres med det å være maktesløs, svak og stakkarslig, og dermed virke stigmatiserende. På grunn av dette føler de seg møtt med fordommer hos politiet og resten av samfunnet. Kvinnene presiserer at de er voldsutsatte, ikke ofre. I Meld. St. 15 ((2012-2013), s.26) er det skrevet at stigmatisering knyttet til å være voldsutsatt kan føre til isolering som kan forårsake ensomhet og innskrenket kontakt med venner, familie eller deltakelse i arbeidslivet. Politibetjentene bør være bevisst på dette for å møte kvinnen på en god måte, og for å oppnå bedre kommunikasjon.

4.2 Spesialiseringens konsekvenser

I Skottland har man valgt en tilnærming innen området med mer spesialisering, mens et av grunnprinsippene for norsk politi er derimot at tjenestepersonen skal være generalist (Meld. St. 42 (2004-2005), s.9). Aas (2014, s.193) mener likevel at spesialisering av politiet i Norge er en irreversibel prosess som er godt i gang. Det har ført til at politiet nå trenger flere ressurser og spesialkompetanse innenfor hvert enkelt fagfelt. men med spesialiseringen blir generalistprinsippet utfordret. Mellgren et al.(2014) har evaluert hvordan ulike risikoanalyser fungerer i svensk politi, med fokus på blant annet verktøyet SARA:SV. De konkluderer med at de som skal utføre risikovurderingene må bli tilbudt omfattende opplæring for at risikovurderingen skal fungere optimalt (Mellgren et al., 2014, s.61). Risikoanalysene er altså for kompliserte til å være en generalistoppgave. Kunnskapsbasert arbeid som SARA:SV utfordrer derfor det tradisjonelle ordenspolitiarbeidet, hvor spesialisering går fremfor generalisering.

Fordelen med at politigeneralisten håndterer det første møtet med ViNR, er at de har forutsetninger for å møte voldsutsatte med medmenneskelighet, respekt og empati. Ved å kombinere omsorgsfulle handlinger med kontroll, kan verdigheten bevares i møte med politiet. Det kan oppleves som en rollekonflikt mellom det å være kontrollør og hjelper, derfor mener Lie (2015, s.133-134) at politiet må være bevisst på dilemmaet og diskutere det jevnlig med publikum de opparbeider relasjoner til. Dette vil være svært aktuelt i møte med voldsutsatt, da politiet kan stå overfor dilemmaet med å ønske å hjelpe, samtidig som de er pålagt å anmelde det straffbare forhold, selv om offeret ikke ønsker det.

Kommunikasjonssvikt mellom offer og politi er også et felles tema i flere av rapportene som Aas refererer til. Generalistene må derfor balansere hjelper- og kontrollør rollen og være tydelige på hva de kan hjelpe med, og hva de ikke kan hjelpe med (Aas, 2014, s.36).

Generalisten skal prioritere ViNR-saker og har ofte bedre tid til å hjelpe de involverte, enn spesialister som har mange saker å håndtere. De har også nærhet til befolkningen og kanskje kjennskap til voldsutsatte, noe som kan skape trygghet og tillit. Problemet med kjennskap kan imidlertid være at politibetjenten ikke lenger ser alvorligheten i situasjonen etter gjentatte henvendelser (Aas, 2020, s.300). Aas (2014, s.34) refererer til rapport fra Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK) som ser en ulempe i at avhør blir tatt av politigeneralisten som ikke arbeider med temaet til daglig. Spesialisten har ofte bedre forståelse for kompleksiteten i slike

saker og kan etterforske dem deretter, samtidig som generalisten kan være redd for å håndtere slike saker på grunn av spesialiseringen (Aas, 2020, s.301). For å eksemplifisere dette vises det til Gundhus (2018, s.164) som tar opp utfordringer med begrepet kunnskapsbasert politiarbeid. Blant annet at det kan tolkes forskjellig på grunn av kompleksiteten i konseptet, og politibetjenten kan føle usikkerhet rundt hva det faktisk innebærer. Videre kan det være en utfordring å anvende kunnskapsbasert politiarbeid i praksis på grunn av forskjellen mellom politiets generalistiske tilnærming og forskningsmiljøets mer spesialiserte perspektiv. I ViNR har man derimot lyktes med å innføre kunnskapsbasert politiarbeid, da man erkjenner betydningen av forskning. Det er klart at man ikke kan løse problemet alene ved å kun besøke partene og skille dem, for deretter å returnere til samme oppdrag dagen etter.

Aas (2020, s.302) argumenter for at mangel på spesialistetterforskningsteam på dette fagfeltet, som eksempelvis Skottlands nivå 2 og 3, kan skyldes holdninger, kultur og ledelse. En holdning i politietaten kan være at politibetjenter ikke opplever arbeidet som «riktig polisarbeid» (Granér, 2004, s.142), altså at arbeidsdagen ikke har vært meningsfylt nok da den ikke har bestått av noe actionfylt som eksempelvis en biljakt (Finstad, 2013, s.96-98). Aas (2020, s.289) skriver at spesialisering for ordenspolitiet i ViNR vil være vanskelig, da det er den nærmeste og mest tilgjengelige patruljen som rykker ut til slike oppdrag. Han foreslår i stedet å etablere tettere profesjonelle relasjoner mellom generalister og spesialister for å opprettholde robuste fagmiljøer, uten at man nødvendigvis må arbeide på samme sted, men for eksempel heller etablerer et samarbeid der generalister kan søke råd fra erfarne kollegaer med større kunnskapsbase (Aas, 2020, s.301-303).

4.3 Fordeler og ulemper med politiets beskyttelsestiltak

Politiet fører en rekke forskjellige former for kommunikasjon i ViNR oppdrag, som mekling eller rådgivning. I tilsynelatende mindre alvorlige ViNR oppdrag vil mekling kunne fungere som en midlertidig løsning. Da vil patruljen informere partene om hvem som eventuelt har retten på sin side, eller be mistenkte frivillig bo et annet sted for natten. Mekling kan være en utfordring for betjenter da dette er noe man får lite opplæring i på Politihøgskolen, og fordi ViNR oppdrag ofte er svært fastlåste konflikter. Unge betjenter i tjeneste kan også ha utfordringer med opplevd legitimitet og autoritet, enten på grunn av alder eller lite erfaring med familieforhold (Aas, 2009, s.122-123). Dale et al. (2023, s.146) dokumenterer at majoriteten av voldsutsatte kvinner ikke oppsøker politi etter hendelsene har skjedd, og de voldsutsatte har mindre tillitt til politi, rettsvesen og helsevesen. Som nevnt tidligere i

oppgaven har antall anmeldelser sunket og det er flere uoppklarte lovbrudd. Politipatruljens evne til å kommunisere i det innledende møte med de involverte partene vil kunne påvirke politipatruljens tillitsarbeid, og med økt tillit vil det kunne føre med seg et skifte i den negative utviklingen.

Relokalisering som en akutt risikohåndteringsstrategi, til eksempelvis et krisesenter, kan være krevende og oppleves som et nederlag. Patruljen bør derfor forsøke å fjerne stigmatiseringen av slike opphold, ved å blant annet informere om at krisesenteret ikke kun et sted for å få sikkerhet, men også for å få informasjon, hjelp, støtte og samtaler med noen som forstår (Politidirektoratet, 2009, s.16). Politipatruljen bør reflektere over hvorfor de kjører fornærmede til Krisesenter og hvem de gjør det for. JURK indikerer at kvinner som er utsatt for vold opplever at politiet i mange tilfeller ikke gir dem tilstrekkelig hjelp annet enn å transportere dem til et krisesenter. De anbefaler flere tiltak, inkludert opplæring om ViNR og endring av politiets holdninger (Aas, 2014, s.35)

Politidirektoratet (2009, s.23) mener det ikke er behov for politipatruljen i initialfasen å spørre fornærmede om hun ønsker å anmelde. Dette fordi det er offentlig påtale i disse sakene, samt at det kan være uheldig å pålegge en person i krise å ta stilling til. Sett opp imot den menneskelige hukommelsen som en vesentlig psykologisk feilkilde vil glemselfaktoren være en faktor som er i kontrast til Politidirektoratets argument. Menneskers minner er midlertidige i hukommelsen og glemsel oppstår frekvent. Dette indikerer at et avhør bør tas raskt. Man må være oppmerksom på at ved lang varighet mellom første og neste avhør, så kan det oppstå kildehukommelsesfeil, som betyr at annen informasjon farger minnet om den opprinnelige hendelsen (Melinder, 2015, s.499). Avhør på stedet har flere fordeler. Blant annet får politiet lettere inntrykk av hendelsesforløpet, avhørte husker bedre og dermed kunne avgi en mer presis forklaring (Aas, 2014, s.119). Dersom den voldsutsatte ønsker å trekke sin forklaring i ettertid, vil offentlig påtale brukes i politiets favør, og forklaringen kunne brukes for å få partneren dømt for vold (Riksadvokaten, 2008, s.3).

Frykt for represalier er en av grunnene til at familievoldssaker er underlagt offentlig påtale. Da kan politiet ta byrden av å anmelde, i stedet for fornærmede (Aas, 2009, s.59). I et av intervjuene til Grøvdal (2012, s.242), fortalte en kvinne at hun var redd for at voldsutøveren ville ta hevn hvis politiet ble involvert. Politiet informerte henne da at de selv ville anmelde saken uavhengig av hva hun mente. Kvinnen følte seg da lettet fordi hun ikke lenger måtte ta

ansvar for å få saken anmeldt. I utgangspunktet er den forebyggende intensjonen med offentlig påtale å gjøre det enklere for kvinnen å gjennomføre prosessen, ved at hun ikke selv trenger å anmelde og dermed ikke kan trues til å trekke anmeldelsen. Likevel kan en ulempe med denne løsningen være at det hemmer den *forebyggende intensjonen* med anmeldelsen, da det kan oppleves som en byrde for fornærmede (Grøvdal, 2012, s.167). Hvor langt ønsker politiet å strekke seg for å oppnå resultatet de ønsker? Sahlin (2000, s.155) skriver at det bør gjøres en etisk vurdering av de gode og de uheldige utfallene av tiltakene, en vurdering hun kaller for etisk kalkyle. Selv om intensjonen er god, trenger ikke nødvendigvis resultatet være godt for alle. Dette reiser spørsmålet om hvorvidt en vellykket etterforskning er forenlig med et godt forebyggende tiltak. Grøvdal (2012, s.168) påpeker at det ved bruk av offentlig påtale i familievoldssaker kan føre til en uheldig oppfatning av at justisdepartementet stempler voldsutsatte som kvinner som ikke vet sitt eget beste eller er i stand til å ta selvstendige beslutninger. Dette viser en form for stigmatisering av voldsutsatte i rettssystemet. Grøvdals (2012) intervjuobjekter har nevnt at de følte seg som statister i egen sak på bakgrunn av dette. Man kan derfor diskutere hvorvidt offentlig påtale umyndiggjør eller hjelper fornærmede.

Skotsk politi har i tillegg til muntlig dialog, et skjema kalt The Victim Care Card som ordenspolitiet leverer til fornærmede. Kortet inneholder blant annet informasjon om hvor hun kan finne alle hennes rettigheter som offer for vold, om hennes rett til forsvarer dersom hun ønsker å avgi en forklaring, navnet på politibetjenten hun har vært i kontakt med, informasjon om henvisning til hjelpeinstanser for voldsoffer mv. (Police Scotland, 2021a, s.7). Aas (2009, s.64) skriver at flere av de voldsutsatte kvinnene han intervjuet opplevde fravær av kontinuitet hos politiet. Blant annet uttalte en voldsutsatt følgende om ordenspatruljen som hadde tatt avhøret; «det var liksom bare akkurat det avhøret på sykehuset, så var de borte på en måte.». Dette eksemplet viser hvor viktig det er at politiet informerer godt om hva de faktisk kan bistå med og tilby, slik det ikke blir kontrast til kvinnens forventninger og det som er reelt (Aas, 2014, s.30). Fornærmede kan dessuten ha vanskelig for å ta til seg den muntlige informasjon fra politiet i en akutfase. Dette samsvarer med føringene gitt i NOU (2006: 10, s.114-117) som påpeker viktigheten av å tilgjengeliggjøre informasjon for fornærmede. De fleste politiet møter i slike tilfeller har ikke hatt kontakt med politi eller domstoler tidligere, og vet lite om hvilke rettigheter de har, noe som åpenbart skaper økt sårbarhet og usikkerhet. Voldsutsatte kan videre bli påvirket av psykologisk faktorer i deres møte med politiet. I stressende situasjoner er det vanlig at mennesker får begrenset oppmerksomhet og kun klarer å fokusere

på det som er mest sentralt i en hendelse (Melinder, 2015, s.498). Da kan det være fordelaktig å gi informasjonen skriftlig eller til en kontaktperson.

4.4 Kunnskapsdeling - Skottland og Norge

Ved å samarbeide og dele erfaringer kan norsk politi lære av skotsk politi. Gjennom å studere deres tilnærming til håndtering av ViNR vil man få nye innspill og måter å tenke på. Skotsk politi har tatt en innovativ tilnærming til håndtering av ViNR ved å blant annet innføre en «Three tiered approach».

På den andre siden kan skotsk politi lære av hvordan norsk politi driver forebyggende arbeid. Norsk politi har gjort mye for å forebygge ViNR, for eksempel ved mer fokus på kriminalitetsområdet på Politihøgskolen, samt etter- og videreutdanninger (Aas, 2014, s.94). « Mishandling i nære relasjoner » er eksempel på en slik videreutdanning (Politihøgskolen, u.å.). Studentene ved bachelorutdanningen på Politihøgskolen har emnet «Forebyggende Politiarbeid» alle tre studieårene. Det er ulikt i forhold til Skottland som kun har 12 uker med generell politioplæring på Scottish Police College, før de kan gå ut i en toårig prøvetidsperiode som politibetjent (Police Scotland, 2021b). Norsk politi plikter, etter rundskrivet fra Riksadvokaten (2023,s.4), å bruke forebygging som hovedstrategi for kriminalitetsbekjempelse. Hovedvekten skal altså legges på forebyggende virksomhet når norsk politi prioriterer oppgaver.

Norge og Skottland har nå økt fokus på ViNR både i politiet og i samfunnet generelt. Lokale og nasjonale myndigheter legger også vekt på dette. Flere av politibetjentene i det norske studiet til Aas (2014, s.93-94) dokumenterte i studiet at det nå var blitt lettere å jobbe med ViNR, takket være nulltoleranse mot vold og en begrensning i patruljens skjønn. Likevel ble det dokumentert at det fortsatt er noen politibetjenter der ute som mener arbeidet med ViNR ikke er «skikkelig politiarbeid». Kvaliteten er også personavhengig, noe Aas mener ligger i sakens natur da dette er oppdrag som krever mye av hver enkelt politibetjent. En av koordinatorene i studiet mente at politiets arbeid var bedre med det ideelle offeret enn med en voldsutsatt som var ruset og belastet (Aas, 2014, s.95-96). Mer opplæring om tema og holdningsarbeid i politiet vil derfor kunne være et steg videre i riktig retning, uavhengig om det er i Skottland eller Norge. Begge politistyrkene kan dra nytte av å dele sine erfaringer og lære av hverandre for å forbedre deres respektive tilnærminger til håndtering av ViNR

5.0 Avslutning

I oppgaven har jeg sett på hvordan skotsk og norsk politi forebygger ViNR, da spesielt deres arbeid på stedet.

Skottland og Norge prioriterer kriminalitetsforebygging høyt. Skottland har innført en spesialisttilnærming med tre nivåer for å forbedre operativ effektivitet, mens man i Norge har endret anmeldelsespraksisen for ViNR, med innføring av offentlig påtale. Fra norsk politisk perspektiv har begge tilnærminger både fordeler og ulemper, som blant annet at det utfordrer balansen mellom kontrollør- og hjelperrollen og den forebyggende intensjonen med anmeldelsen.

Basert på drøftingen i oppgaven bør politiets kompetanse innen kriminalitetsforebygging økes på alle nivåer i politiorganisasjonen, da tidlig forebygging vil redusere forekomsten og de negative konsekvensene av ViNR. På den andre siden kan en slik proaktiv tilnærming føre til stigmatisering av partene tiltakene iverksettes mot. Politiet må derfor sørge for at rettighetene og integriteten til alle involverte parter blir ivarettatt.

I Norge har man lyktes med å arbeide kunnskapsbasert i ViNR-saker, i form av at man tar hensyn til erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskap. En dreining mot mer spesialisttilnærming med standardiserte spørsmål og risikovurderinger for å identifisere og håndtere kriminaliteten, som SARA:SV og DAQ, kan være en effektiv måte å arbeide på og har flere fordeler. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på eventuelle utfordringer med spesialiseringstiltak, som for eksempel at det krever kunnskap, kapasitet og opplæring for å sikre effektiv håndtering av ViNR, og at det vil utfordre det grunnleggende generalistprinsippet i norsk politi.

I arbeidet med å finne beste praksis for og forbedre politiets håndtering av politiets arbeid med ViNR i Norge, kan samarbeid med og erfaringsutveksling fra andre land, slik som Skottland, være en nyttig tilnærming. Likevel ser man at dette ikke bare er enkelt. Eventuelle endringer til den skotske modellen vil kreve mye ressurser så lenge praksisen er så vidt forskjellig, og tilpasningen vil dermed være krevende både i forhold til organisering, holdninger og økonomi. Likevel har erfaringsdelingen sine klare fordeler, og kan bidra til å forbedre det viktige arbeidet med ViNR.

6.0 Litteraturliste

- Aas, G. (2009). *Politiinngrep i familiekonflikter* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo. PIA. <http://hdl.handle.net/11250/174715>
- Aas, G. (2014). *Politiet og familievolden*. Universitetsforlaget
- Aas, G. (2020). Familievolden i politireformen. *Nordic Journal of Studies in Policing*, 7(3), 286-305. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2020-03-07>
- Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis*. Fagbokforlaget
- Bufdir. (2022, 5. juli). *Valdsrelasjoner: utøvarar og utsette i eit kjønnspektiv*. Bufdir. https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/kjønnslikestilling/Vold_og_kjonn/Relasjoner_utover_og_utsatt/
- Christie, N. (1986). The Ideal Victim. I Fattah, E. A. (Red.), *From crime policy to victim policy: reorienting the justice system* (s. 17-31). Macmillan.
- Crowley, L. (2017). Domestic Violence Perpetrator Programmes in Ireland—Intervention Required!. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 31(3), 291-310. <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebx010>
- Dale, M. T. G., Aakvaag, H. F., Strøm, I. F., Augusti, E. M., & Skauge, A. D. (2023). *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen* (Rapport nr. 1 2023). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. <https://www.nkvts.no/rapport/omfang-av-vold-og-overgrep-i-den-norske-befolkningen/>
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal akademisk.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Pax.

Finstad, L. (2013). *Politiblikket*. (2. utg). Pax.

Forbes, E. E. (2019). *Perception and reality: an exploration of domestic abuse victims' experiences of the criminal justice process in Scotland* [Doktorgradsavhandling]. University of Glasgow. <https://theses.gla.ac.uk/73000/>

Granér, R. 2004. *Patrullerande polisers yrkeskultur* [Doktorgradsavhandling]. Socialhögskolan, Lunds. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:751016/FULLTEXT01.pdf%3C>

GREVIO. (2022). *Baseline Evaluation Report Norway* (GREVIO/Inf(2022)30). Council of Europe. https://www.regjeringen.no/contentassets/80c3cd59ea834684a886ac336fefb062/grevio_inf202230-report-norway.pdf

Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget.

Grøvdal, Y. (2012). *En vellykket sak? Kvinner utsatt for mishandling møter strafferettsapparatet* [Doktorgradsavhandling]. Unipub forlag.

Gundhus, H. I. (2018). Smart politiarbeid? Når skillene mellom etterretning, forebygging og etterforskning viskes ut. I Rønne, A & H. Stevnsborg (Red.) *Ret SMART: Om smart teknologi og regulering* (145-170). Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Hauge, R. (2007). Stempling og Stigmatisering. I L. Finstad, & C. Høigård, *Kriminologi* (ss. 300-307). Pax Forlag A/S.

Heivoll, G. & Aadland, E. (2018). *Profesjonsetikk for politiet*. Samlaget.

Hera, G., & Szegő, D. (2020). *Country reports and cross-national comparison on the risk assessment tools and case documentation used by frontline responders*.

IMPRODOVA.

https://improdova.eu/pdf/IMPRODOVA_D2.3_Risk_Assessment_Tools_and_Case_Documentation_of_Frontline_Responders.pdf?m=1585673380&

- Hicks, A. M. (2015). Preventing Domestic Abuse in Scotland Through Robust and Progressive Enforcement. *Domestic Violence Report*, 21(2), 21–32. Ebsco.
<https://web.s.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=6e70e769-d07f-443c-8802-974b61441669%40redis>
- HMIC. (2014). *Everyone's business: Improving the police response to domestic abuse*. Justice Inspectorates. <https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmicfrs/wp-content/uploads/2014/04/improving-the-police-response-to-domestic-abuse.pdf>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2021). *Frihet fra vold - Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021–2024*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-handlingsplan-for-a-forebygge-og-bekjempe-vold-i-naere-relasjoner-20212024/id2868714/>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2022a). *Samfunnsøkonomiske kostnader av kriminalitet (Rapport 6-2022)*. Regjeringen.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/samfunnsokonomiske-kostnader-av-kriminalitet/id2905499/>
- Kripos. (2023). *Politiets trusselvurdering 2023*. Kripos.
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/politiets-trusselvurdering-ptv/politiets-trusselvurdering-2023.pdf>
- Lie, E. M. (2015). *I Forkant, Kriminalitetsforebyggende Politiarbeid*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lobnikar, B., Vogt, C. & Kersten, J. (2021). *Improving frontline responses to domestic violence in Europe*. University of Maribor, University Press.
<https://doi.org/10.18690/978-961-286-543-6>
- McPherson, R., Gormley, J. & Wheate, R. (2022). *The sentencing of offences involving domestic abuse in Scotland*. Scottish Sentencing Council.

<https://www.scottishsentencingcouncil.org.uk/media/2231/20220624-domestic-abuse-final-report-as-published.pdf>

Meld. St. 15 (2012–2013). *Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20122013/id716442/?ch=1>

Meld. St. 42 (2004-2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-42-2004-2005-/id199239/>

Meld. St. 45 (2012–2013). *Frihet og likeverd – Om mennesker med utviklingshemming*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-45-2012--2013/id731249/>

Melinder, A. (2015). Vitnebevisets psykologiske fallgruver. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 481-505). Gyldendal juridisk.

Mellgren, C., Svalin K., Levander, S. og Levander M., T. (2014). *Risikanalyser i polisverksamhet – fungerer det?* (Rikspolisstyrelsen utvärderingsfunktion rapport 2014:7). Polisen. <https://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1410212/FULLTEXT01.pdf>

Moen, L. H., Bergman, S., & Øverlien, C. (2018). *Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre* (Rapport 2/2018). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. <https://www.nkvts.no/rapport/forebyggende-tiltak-mot-vold-i-naere-relasjoner-kartlegging-av-kunnskap-for-veien-videre/>

NOU 2003: 31. (2003). Retten til et liv uten vold: Menns vold mot kvinner i nære relasjoner. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-31/id148994/>

- NOU 2006: 10. (2006). *Fornærmede i straffeprosessen - nytt perspektiv og nye rettigheter*. Justis- og politidepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2006-10/id391513/>
- Nøttestad, J. A., & Lylum, C. (2012). *Pilotprosjekt for forbygging av vold. Prosjekt SARA:SV*. Oslo: Politidirektoratet. <http://docplayer.me/8222671-%20Pilotprosjekt-for-forbygging-av-vold-prosjekt-sara-sv.html>
- Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ot.prp. nr. 113 (2004-2005). *Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-113-2004-2005-/id186166/>
- Police Scotland. (2021). *What is domestic abuse?*. Hentet 16. januar 2023 fra <https://www.scotland.police.uk/advice-and-information/domestic-abuse/what-is-domestic-abuse/>
- Police Scotland. (2021a, 26. juli). *Domestic Abuse – Initial Investigation* [Papirpresentasjon]. Probationer Training Programme.
- Police Scotland. (2021b). *What a Police Officer does*. Hentet 22. februar 2023 fra <https://www.scotland.police.uk/recruitment/police-officer-recruitment/what-a-police-officer-does/>
- Politidirektoratet. (2009). *Politiets arbeid med vold i nære relasjoner: En veiledning fra Politidirektoratet*. Politidirektoratet.
- Politidirektoratet (2014). *Veileder- risikovurderingsverktøy SARA:SV, det forebyggende sporet i partnervoldsaker*. POD-publikasjon.

Politidirektoratet. (2018). *Kriminalitetsforebygging som politiets primærstrategi 2018 – 2020*.

Politidirektoratet. <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/kriminalitetsforebygging-politiets-primarstrategi.pdf>

Politidirektoratet. (2022). *STRASAK-rapporten: Anmeldt kriminalitet og politiets*

straffesaksbehandling: 2021. (STRASAK-rapporten 2021). Politifagavdelingen, Seksjon for straffesak. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/strasak/2021/anmeldt-kriminalitet-strasak-2021.pdf>

Politi hogskolen. (u.å.). *Etterretning, etterforskning og kriminalteknikk*. Hentet 1. april 2023

fra <https://www.politihogskolen.no/etter-videreutdanning/etterforskning-kriminalteknikk/>

Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet*. (FOR-1990-06-22-3963).

Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963>

Politi loven. (1995). *Lov om politiet*. (LOV-1995-08-04-53). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53>

Riksadvokaten. (2008). *Familievold*. (nr. 3/ 2008) [Rundskriv].

<https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/09/Rundskriv-2008-3-Familievold.pdf>

Riksadvokaten. (2023). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2023* (nr. 1/2023)

[Rundskriv]. <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2023/02/Mål-og-prioriteringer-for-straffesaksbehandlingen-i-2023.pdf>

Rt. 2010 s. 129 (Norges Høyesterett – Dom. 2010).

<https://lovdata.no/pro/HRSTR/avgjorelse/hr-2010-242-a>

SafeLives. (2017). *Whole Lives: Improving the response to domestic abuse in Scotland*.

https://safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Whole%20Lives_Improving%20the%20response%20to%20domestic%20abuse%20in%20Scotland.pdf

- Sahlin, I. (2000). *Brottsprevention: Som begrepp och samhällsfenomen*. Arkiv förlag.
- Scottish Government. (2022, 29. november). *Domestic abuse recorded by the police in Scotland, 2021-22*. <https://www.gov.scot/news/domestic-abuse-recorded-by-the-police-in-scotland-2021-22/>
- Skien kommune. (2017). *Hva gjør jeg når jeg er bekymret for at noen utsettes for vold i nære relasjoner?*. Hentet 22. februar 2023 fra <https://www.skien.kommune.no/globalassets/helse-og-velferd/brosjyre-vold-i-naere-relasjoner.pdf>
- Statistisk sentralbyrå. (2022, 23. september). *09405: Lovbrudd etterforsket, etter lovbruddstype, politiets avgjørelse, statistikkvariabel og år*. <https://www.ssb.no/statbank/table/09405>
- Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>.
- Thurén, T. (2009). *Vitenskapsteori for nybegynnere* (2. utg). Gyldendal Akademisk.
- Westmarland, N., Johnson, K., & McGlynn, C. (2018). Under the Radar: The Widespread Use of “Out of Court Resolutions” in Policing Domestic Violence and Abuse in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*, 58(1), 1–16. <https://doi.org/10.1093/bjc/azx004>